

Voorgeschiedenis van het fort Sint-Philippe en het sas van Slijkens.

door Daniel Farasyn

Hierna volgen enkele minder gekende gegevens uit deze voorgeschiedenis , en allereerst komt het fort aan de beurt.

Uit het lastenkohier gaande bij de aanbesteding van de aardewerken van het fort op 19 september 1663 , licht ik wat volgt : *" item de annemer sal verobligiert syn het deel van t'oud fortken twelcke int nieuwe soude moghen connen ligghen van de selve (te applaneren) ende de gracht vant selve fortken oock soude mooghen binnen het nieuwe werck commen sal hij verobligiert syn te vullen "* .

Hieruit is duidelijk af te leiden dat er reeds vóór 1663 een klein fort bestond op de plaats waar het Fort St. Philippe zou oprijzen . Jammer genoeg heb ik tot hier toe niet kunnen terugvinden wanneer dit klein fort werd gebouwd .

Wat de aanleg betreft van het nieuwe fort . De aanbesteding van de aardewerken greep plaats op 19 sept. 1663 en werd door de Raad van Finantien geaggreerd op 2 oktober 1663 . Er waren zes " partyen " . Pieter van Houcke nam de 1e, 2e en 4e partij voor zijn rekening , Pieter Eeckman de 3e , Jan van Houcke de 5e en Simoen Wilhems de 6e . Op 23 sept. 1663 greep de aanbesteding plaats vande rysberm " rond het nieuwe fort " . Dit werk werd toegewezen aan Jan van Haudenaerde . De aanbesteding tot het leggen van een houten brug over de gracht ging door op 7 nov. 1663 . Deze tot het inwerken van een " blockpoorte " in de hoofdwal greep plaats op 9 nov. 1663 . Beide werden door de Raad van Finantien goedgekeurd op 27 nov. 1663 . Het eerste werk werd toevertrouwd aan Jan de Vivre en Lieven Demarck. Het tweede aan Pieter van Houcke en Pieter Eeckman .

Op 18 aug. werd overgegaan tot de aanbesteding van de bouw van een kapel , van magazijnen , van zeven barakken en een " citerne " , werken die met de aggregatie van de Raad van Finantien dd. 23 dec. 1665 werden opgedragen aan Pieter Vereecken, Jan Pieters en Pieter van Houcke .

Aan Jan van Audenaerde werd " de plantagie van een levende doornhage rontsom het Fort St. Philippe toegewezen met het onderhoud van twee jaeren ". Ingenieur Boulangier en controleur Robert vanden Hoeck melden in sept. 1665 dat dit werk was voltooid . Op het einde van de zomer 1666 betrokken de militairen het nieuwe fort dat echter nog niet volledig was afgewerkt .

Allerlei moeilijkheden hadden de uitvoering van de werken vertraagd . Allereerst had men moeten overgaan tot " het dycken van den polder by tselve fort dat nootsaekelyck was jehghens het spoelen van het zeewater " . Verder had men af te rekenen met grondverzakkingen in deze drassige opgeslibte gronden , wat tot onvoorzien supplementaire werken leidde , " over het op ende affvoeren van de aerde boven de poort van tselve fort omme dies het werck dat by hem gemaect was was sinckende " .

Door de Raad van Finantien werden de aannemers nog met de uitvoering van bijkomende werken belast " dat sy by contracte nyet verobligiert en syn gheweest te maecken maer alles ghedaen by ordre van den Heere Commis van Ophem ende Ingenieur Boulangier " zoals " het maecken van den huuse van den catiteyn , stallinghen , keeten , schueren ende baracquen tot logement van de soldaeten " .

De aannemers hadden bovendien af te rekenen met bemalingsmoeilijkheden " ont aussi souffert grands frais à tirer les eaux desdits fossés " , met soldaten die " naerdatsy hunne wercken hadden volcommen ende opgemaect materialen van spirren deylen als andersints die int selve fort gebleven syn " eenvoudig gebruikten om te " doen maecken coetsen (beddebakken) baracquen " tot zelfs een " watermeulen " toe .

Dit leidde natuurlijk tot heftige reclamaties van de aannemers die uitbetaling eisten voor bijkomende werken en onvreemde materialen . Op deze rekwesten ging de Raad van Finantien in . Op 7 november 1667 beval de Raad hierin te voorzien nadat twee nog niet volledig afgewerkte stukken contrescarpe zouden voltrokken zijn .

De aanleg van het sas te Slijkens moet gezien worden in het kader van de omstreeks 1662 gewijzigde politieke en economische situatie van de kuststreek . Duinkerke was definitief in Franse handen overgegaan . Door de toenemende Franse expansiedrang naar het noorden dreigde het bezit van Nieuwpoort voor ons land een dubieus geval te worden . Oostende werd derhalve als enige resterende haven van de Spaanse Nederlanden beschouwd . Ten allen prijze diende dan de haventoeankelijkheid van Oostende en met de zee en met het binnenland dringend verbeterd te worden .

In deze optiek werd enerzijds in 1662-1664 , het gebied, dat later de Nieuwe Zandvoorde Polder zou worden opnieuw als spoelpolder " *met de zee ghemeene gemaect* " om de schuring van de havengeul te versterken en tot de verdieping van de geul bij te dragen . Anderszijds werd de Oostendse vaart uitgebaggerd , verdiept en verbreed om het mogelijk te maken dat zeeschepen Brugge konden bereiken en dit zonder last te breken te Oostende door het uitvaardigen van de " *libere deurvaert* " .

Een knelpunt bleef echter bestaan op de vaartverbinding Oostende-Brugge , nl. het verouderde, in 1618 gebouwde Sas van Plassendaele . Experten stelden in 1669 vast dat dit sas was " *teenemaal ruineus oock mede nyet dienstich totter deurvaert van de groote schepen midts de vaert door de verdiepinghe bet dan vier voeten leegher ende dieper is dan de grond van het sas* " . Het probleem werd dan ook gesteld " *oftewel het sas van Plasschendaele te legghen op de diepte van de vaert, oftewel tselve oude sas af te breken ende te maecken een nieuw navigabel sas ghelijk Syne Majesteyt als nu begheert ons ordonneert* " . Deze laatste wens was van regeringswege aan de Staten van Vlaanderen medegedeeld geworden in juni 1669 . Het uitvoeren van aanpassingswerken aan het sas van Plasschendale had blijkbaar weinig zin . Het sas was immers " *vol suyghers ende de grond teenemael onbequaem omme daerinne te wercken als anders nyet synde dan levende zant ende quelm ende also nyet bequaem om gherepareert te worden* " .

De enige voor de hand liggende oplossing was dan ook de oprichting van een nieuw sas in de buurt van de-Pierhoek bij het pas gebouwde " Fort Royal van St-Philippe " zoals militaire ingenieurs en de regering het voorhielden . Dit alleen zou het trafiek van grotere schepen toelaten langs Oostende om, naar of van het binnenland uit " *tot groote commoditeyt van de commercie ende prouffycet van de provincie* " . Daarenboven zou een gevoelige verbetering optreden in de situatie van de overtollige binnenwateren wat landbouw en veeteelt te goede zou komen . Deze verhoogde waterlozing ingeplant zo dicht mogelijk bij de achterhaven van Oostende zou een opvallend sterke bijdrage kunnen leveren in de schuring van de havengeul , *in sulcker manieren dat nyet noodich en ware den polder van Zandvoorde ende vele andere landen te laeten gheinundeert van de zee maer sullen alle de selve landen wederomme ghedyckt mogen worden* " .

Het slopen van het sas van Plasschendale zou daarenboven meer rust en veiligheid brengen in de aanliggende gebieden , " *ten anderen het sas van Plasschendaele gheweert synde soo sal oock gheweert worden de passagie van de militairen ende vagebonden int noorden ende het pericle van de vyant ende inundatie van het noorden* " .

OM AL DEZE REDENEN EN OVERWEGINGEN WAS HET DUIDELIJK DAT EEN NIEUW GROOT SASCOMPLEX BIJ HET FORT ST. PHILIPPE OPGERICHT MOEST WORDEN .

D a n i ë l F A R A S Y N

N A S C H R I F T

Ik heb bewust gekozen voor ee, NASCHRIFT in plaats van een INLEIDING bij het , voor de geschiedenis van Bredne , zeer interessante artikel van ons eminent erelid Daniël Farasyn . Dit om de ons gebrachte nieuwe gegevens over de aanleg van het fort St- Philippe niet te ontluisteren . Een kleine kommentaar is echter niet overbodig .

Bij het lezen van het prachtwerk " Brugge en de Zee" - werkelijk het " Boek van het Jaar " voor het Brugse Vrije - werd mijn aandacht getrokken op een klein kaartje, onderdeel van een illustratie , op blz. 80 . De gravure in kwestie dateert uit 1665 en het kaartje toont de loop van de " Oostendsche Vaart " tussen Brugge en Oostende . Op het uiteinde van de vaart vinden we het fort St-Philips . De sluisen van Slijkens waren toen nog niet gebouwd en uiteraard vinden we het naderhand gebouwde kroonwerk aan de overzijde van het kanaal niet terug .

We moeten bekennen, en zeker velen met ons , dat we uit onwetendheid en omdat het voor-de-hand lag , steeds aanvaard hebben en ook naar voor gebracht dat het fort St-Philippe aangelegd werd om de sluisen van Slijkens te beschermen . Wel hadden we gelezen bij Bowens dat in 1664 het verbreden van de Oostendse vaart slechts langzaam vorderde bij gebrek aan delvers " om dat men ten zelve tyde bezig was met het Fort van Slijkens te maeken, alwaer veele Werklieden gebruykt werden " , maar we zagen dit slechts als een bijkomstig onderdeel van het totaalwerk , nl. de aanleg van de sluisen .

Dat het gebrek aan arbeiders een acuut probleem vormde in deze tijd blijkt uit Bowens , blz. 128 . Hij vertelt dat het tekort aan werklieden die aan de dijken rond Zandvoorde moesten delven zo groot was dat er op de dijk een galg werd geplant , met het gebod allen daar aan te hangen die hun aangenomen werk zouden verlaten . Dit is straffe toebak !

Uit de opzoekingen van Daniël Farasyn blijkt nu dat de geschiedenis van het fort niet zo eenvoudig is dan we dachten, en feitelijk aldaar niet gebouwd werd omwille van de sluisen . Wie belangstelling heeft voor de forten van Oostende en de vestingkunde in het algemeen krijgt hier tevens enkele goede details over de fortenbouw , en o.a de bevestiging dat de forten in de kuststreek , langs

